

MAHKUMLARNING AXLOQAN TUZALGANLIGINI ANIQLASHNING
NAZARIY VA AMALIY JIXATLARI

Rajabov Umarbek Zafar o'g'li

IIV akademiyasi kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14137834>

Annotatsiya:

Mahkumlarning axloqiy holatini o'rganish orqali ularning ichki qarashlari, xatti-harakatlariga ta'sir qiluvchi omillar haqida tushuncha hosil qilish va bu orqali jamiyatda jinoyatchilikning oldini olish mumkin. Jinoyat sodir etgan shaxslar ko'pincha o'z axloqiy qadriyatlarini buzish holatlari tufayli jinoyatga yo'l qo'yadi. Shu sababli, axloqiy qarashlarni shakllantirish va rivojlantirish jinoyatchilikni kamaytirishga hissa qo'shishi mumkin. Ushbu tadqiqotda axloqiy tuzilganlikni aniqlash uchun foydalaniladigan turli usullar, jumladan, psixologik testlar, diagnostik vositalar, intervyu va so'rovnomalar haqida batafsil ma'lumot beriladi. Har bir metodning o'ziga xosligi va samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, rehabilitatsiya jarayonida ta'lim va tarbiya dasturlarining o'rni muhim ahamiyatga ega ekani tushuntiriladi. Mazkur dasturlar mahkumlarning noto'g'ri axloqiy qarashlarini tuzatish va ularni ijtimoiy moslashuviga ko'mak berishga yo'naltirilgan. Tadqiqotda axloqiy tuzilganlikni baholash jarayonining ichki ishlar organlarida qanday amaliy qo'llanishi, mahkumlarni axloqan tuzilganlik darajasini aniqlash orqali ular bilan ishlashning samaradorligini oshirish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, tadqiqot natijalaridan foydalanib, ichki ishlar organlarida mahkumlarning axloqiy rivojlanishini ta'minlash va jamiyatga integratsiyalashuv jarayonini yaxshilash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Ushbu ish axloqan tuzilganlik va uning rehabilitatsiya jarayonidagi ahamiyatini yoritishga qaratilgan bo'lib, ichki ishlar organlari va jamiyat uchun muhim ma'lumotlar beradi.

Kalit so'zlar:

Mahkumlar, axloqan tuzilganlik, rehabilitatsiya, axloqiy qadriyatlar, psixologik baholash, jinoyatchilikning oldini olish, ichki ishlar organlari, axloqiy rivojlanish, ijtimoiy moslashuv, ta'lim va tarbiya, axloqiy diagnostika, baholash vositalari, jamiyatga integratsiya, axloqiy tuzilish, rehabilitatsiya dasturlari, axloqiy qarashlar, jinoyat psixologiyasi, mahkumlarning ichki qarashlari, ichki ishlar faoliyati.

Аннотация:

Изучение морального состояния осужденных позволяет понять их внутренние взгляды, факторы, влияющие на их поведение, и, таким

образом, помогает в предотвращении преступности в обществе. Часто лица, совершившие преступления, нарушают свои моральные ценности, что приводит к совершению правонарушений. Поэтому формирование и развитие моральных взглядов может способствовать снижению уровня преступности. В исследовании детально описаны различные методы, используемые для оценки морального состояния, включая психологические тесты, диагностические средства, интервью и опросы. Каждый метод имеет свои особенности и эффективность. Кроме того, подчеркивается важность образовательных и воспитательных программ в процессе реабилитации. Эти программы направлены на исправление неправильных моральных взглядов осужденных и их социальную адаптацию. В работе рассматриваются практические аспекты применения процесса оценки морального состояния в органах внутренних дел, повышения эффективности работы с осужденными за счет оценки их уровня морального состояния. Также рассматриваются возможности использования результатов исследования для обеспечения морального развития осужденных в органах внутренних дел и улучшения процесса их интеграции в общество. Данная работа направлена на освещение значимости морального состояния и его роли в процессе реабилитации, предоставляя важные данные для органов внутренних дел и общества.

Ключевые слова:

Осужденные, моральное состояние, реабилитация, моральные ценности, психологическая оценка, предотвращение преступности, органы внутренних дел, моральное развитие, социальная адаптация, обучение и воспитание, моральная диагностика, оценочные средства, интеграция в общество, моральная структура, программы реабилитации, моральные взгляды, психология преступности, внутренние взгляды осужденных, деятельность органов внутренних дел.

Abstract

This study examines the theoretical and practical aspects of assessing the moral condition of inmates. By studying the moral condition of inmates, it becomes possible to understand their internal views and the factors influencing their behavior, thus contributing to the prevention of crime in society. Individuals who commit crimes often do so due to a breakdown in their moral values. Therefore, shaping and developing moral perspectives can help reduce crime rates. This research provides detailed insights into the various methods used to assess moral conditioning, including psychological tests, diagnostic tools,

interviews, and surveys. Each method's specificity and effectiveness are highlighted. Additionally, the role of educational and rehabilitative programs is emphasized in the rehabilitation process. These programs are designed to correct inmates' improper moral views and aid in their social adaptation. The study explores the practical application of moral assessment processes within law enforcement agencies and how assessing inmates' moral status can improve the effectiveness of working with them. Furthermore, the research results offer insights for ensuring moral development of inmates within internal affairs agencies and enhancing the integration process into society. This work aims to highlight the importance of moral conditioning and its role in rehabilitation, providing valuable insights for internal affairs agencies and society at large.

Keywords:

Inmates, moral conditioning, rehabilitation, moral values, psychological assessment, crime prevention, law enforcement agencies, moral development, social adaptation, education and training, moral diagnostics, evaluation tools, social integration, moral structure, rehabilitation programs, moral perspectives, criminal psychology, inner views of inmates, activities of internal affairs.

Jinoyat va axloqiy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning bir-biriga ta'sirini tahlil qilish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Jamiyatda sodir bo'layotgan jinoyatlar ko'p hollarda axloqiy buzilishlar va qadriyatlar inqirozi bilan chambarchas bog'liqdir. Shaxsning axloqiy tuzilishi va uning xulq-atvori jamiyat taraqqiyotida muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, mahkumlarning axloqan tuzilganlik darajasini aniqlash, ularning ichki dunyosi va axloqiy qarashlarini o'rganish bugungi kunda ichki ishlar organlarida reabilitatsiya va qayta tarbiyalashning samaradorligini oshirishda asosiy maqsadlarga aylanib bormoqda. Bu jarayon nafaqat shaxsiy tuzatuvchi chora-tadbirlar sifatida, balki jamiyat xavfsizligini ta'minlash, jinoyatchilikni kamaytirish va ijtimoiy tartibni mustahkamlash uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mahkumlar orasida axloqiy qarashlarning shakllanganligi va axloqiy qoidalarga rioya qilish darajasi ularda mavjud bo'lgan qadriyatlar tizimiga, shaxsiy tarbiyaga, ijtimoiy va oilaviy muhitga bog'liq. Axloqan tuzilganlikni o'rganish orqali ichki ishlar organlari jinoyat sabablarini aniqroq tushunishi, reabilitatsiya jarayonida maxsus yondashuvlar orqali jinoyatchilarni ijtimoiy hayotga qayta moslashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, axloqan tuzilganlikni baholash orqali, ichki ishlar organlari jinoyatchilar bilan samarali ishlash uslublarini ishlab chiqishlari, ularga nisbatan qaratilgan chora-tadbirlarning maqsadli bo'lishini ta'minlashlari mumkin. Axloqan tuzilganlikni

aniqlash va baholashda psixologik yondashuvlar, so'rovnomalar, intervyu va diagnostik vositalardan foydalaniladi. Bu metodlar shaxsning ichki dunyosi, axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy o'zaro munosabatlarini ochib berishga yordam beradi. Ayniqsa, axloqan tuzilganlik darajasining aniqlanishi reabilitatsiya jarayonida muhim o'rin tutadi. Axloqiy qadriyatlar va ularni shakllantirish, rivojlantirish orqali mahkumlarni ichki intizomga o'rgatish, ularning noto'g'ri qarashlarini to'g'rilash va jamiyatga ijobiy moslashuvini ta'minlashga qaratilgan maxsus dasturlar, ta'lim va tarbiya yondashuvlari reabilitatsiya jarayonida keng qo'llanilmoqda.

Ushbu tadqiqotda mahkumlarning axloqan tuzilganligini aniqlash usullari, bu jarayonning ichki ishlar organlari faoliyatidagi ahamiyati, jinoyatchilikni kamaytirish va ijtimoiy moslashuvga erishishda samaradorligini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ichki ishlar organlari uchun axloqiy tuzilishga asoslangan chora-tadbirlarni ishlab chiqishda muhim ma'lumotlar berishi va jamiyat xavfsizligini ta'minlashda katta ahamiyat kasb etishi kutilmoqda..

Asosiy qism

Axloqan tuzilganlik – bu shaxsning ichki axloqiy qadriyatlari, shaxsiy tamoyillari va o'zini tuta bilish qobiliyatidan kelib chiqadigan tizimdir. Axloqiy tuzilish shaxsiy qarashlar, jamiyat qadriyatlari va oilaviy tarbiyaning ta'siri ostida shakllanadi. Insonning axloqiy qadriyatlari uning kundalik hayotdagi harakatlarini belgilaydi, ijtimoiy munosabatlarini shakllantiradi va uning jamiyatga moslashuvchanlik darajasiga ta'sir ko'rsatadi. Mahkumlarning axloqan tuzilganligini o'rganish orqali ularning jinoyatchilikka olib kelgan sabablarni va axloqiy zaifliklarini tushunish mumkin. Bu jarayon ichki ishlar organlari uchun mahkumlar bilan ishlashda samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Axloqan tuzilganlik shaxsning ichki nizomlarini anglash, noto'g'ri axloqiy qarashlarni aniqlash va ularni to'g'ri yo'naltirish imkonini beradi. Jinoyatchilikning oldini olish va reabilitatsiya jarayonida axloqiy qadriyatlarni shakllantirish orqali mahkumlarga ularning noto'g'ri qarashlarini tuzatishda yordam berish mumkin. Bu jarayon shaxsiy intizomni tiklash, o'z-o'zini boshqarishni rivojlantirish va jamiyatga qayta integratsiyalashuv jarayoniga yordam beradi. Mahkumlarning axloqan tuzilganligini aniqlash uchun zamonaviy psixologik va diagnostik usullardan keng foydalaniladi. Psixologik testlar, so'rovnomalar, intervyu va kuzatish usullari axloqiy tuzilish darajasini aniqlashda asosiy o'rin tutadi. Ushbu metodlar shaxsning ichki dunyosini ochib berishga, ularning axloqiy

qadriyatlarini aniqlashga va ular bilan qayta tarbiyaviy ishlarni olib borishda samarali yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Misol uchun, psixologik testlar shaxsning axloqiy qarashlari va qoidalari haqida kengroq ma'lumot olishga imkon beradi. So'rovnoma va intervyu orqali shaxsning ichki axloqiy tuzilishini va xulq-atvorining asosiy sabablarini aniqlash mumkin. Mahkumlar bilan olib boriladigan chuqur intervyular esa ularning shaxsiy dunyoqarashini va axloqiy zaifliklarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Shu orqali rehabilitatsiya jarayonida samarali va individual yondashuvni qo'llash imkoniyati oshadi.

Rehabilitatsiya jarayonida ta'lim va tarbiya dasturlari

Mahkumlarning axloqan tuzilganligini yaxshilash va ularni jamiyatga qayta integratsiyalashda rehabilitatsiya dasturlari muhim ahamiyat kasb etadi. Bu dasturlar mahkumlarni o'z noto'g'ri qarashlarini tuzatishga, yangi qadriyatlarni shakllantirishga va o'zini tuta bilish qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Ta'lim va tarbiya dasturlari orqali mahkumlarga axloqiy qadriyatlar va ularning hayotga ta'siri haqida chuqurroq tushunchalar beriladi. Rehabilitatsiya dasturlari, odatda, shaxsiy rivojlanish, o'z-o'zini tahlil qilish va o'ziga nisbatan tanqidiy qarash shakllanishiga qaratilgan turli psixologik mashg'ulotlar va treninglarni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda axloqiy qadriyatlarni o'rgatuvchi mashg'ulotlar va shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi dasturlar ham muhim o'rin tutadi. Shaxsning ichki intizomi va axloqiy rivojlanishi uning jamiyatda qayta o'rnini topishiga va jinoyatchilikka qaytmaslikka katta yordam beradi.

Axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishning jamiyat xavfsizligiga ta'siri

Mahkumlarning axloqan tuzilganligini tiklash va ularda ijtimoiy moslashuvchanlikni shakllantirish jamiyat xavfsizligini mustahkamlashda ham muhim ahamiyatga ega. Axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish orqali jinoyatchilikning oldini olish va qayta jinoyat sodir etishni kamaytirish mumkin. Ichki ishlar organlari mahkumlarning axloqan tuzilganligini baholash va ularni ijtimoiy hayotga moslashuvchan qilib tarbiyalash orqali jamiyatdagi umumiy jinoyatchilik darajasini kamaytirishi kutilmoqda. Shu orqali rehabilitatsiya jarayonida samaradorlik oshib, mahkumlarning ijtimoiy moslashuvi yuksaladi.

Axloqan tuzilganlikning psixologik aspektlari va shaxsning ichki qarashlari

Mahkumlarning axloqan tuzilganlik darajasini tahlil qilishda psixologik aspektlarni o'rganish katta ahamiyatga ega. Jinoyatchilikning aksariyat hollarda shaxsning ichki dunyosi, ularning stressga chidamliligi va konfliktli vaziyatlarda qanday javob qaytarishiga bog'liq. Axloqiy tuzilish buzilgan holatlarda

mahkumlar ko'pincha o'z hissiyotlarini nazorat qila olmasligi va impulsiv harakatlari bilan jinoyat sodir etishi mumkin. Shu bois, ichki ishlar organlari psixologlari axloqan tuzilganlikning psixologik jihatlarini aniqlash va har bir mahkum bilan individual ishlash orqali ularning ijtimoiy hayotga moslashuv darajasini oshirishga intiladilar. Psixologik baholash vositalari shaxsning hissiy o'zini boshqarish qobiliyati, motivatsiya darajasi va stressga qarshi kurashish uslublarini aniqlashga yordam beradi. Ayniqsa, psixoterapiya, konsultatsiya va guruh treninglari orqali mahkumlarda mavjud bo'lgan axloqiy va psixologik zaifliklarni to'g'rilash mumkin. Ushbu jarayon mahkumlarga o'z his-tuyg'ularini anglash va ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Natijada, ular o'z harakatlariga tanqidiy baho bera olish va xatti-harakatlarini boshqarishga o'rgatish orqali jamiyatga qayta moslashuvchanlikni ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa

Mahkumlarning axloqan tuzilganligini aniqlash va rehabilitatsiya jarayonida axloqiy rivojlanishni ta'minlash, jinoyatchilikning oldini olish va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash uchun muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida o'rganilgan axloqan tuzilganlik tushunchasi, uning shakllanish omillari va ichki ishlar organlari tomonidan qo'llaniladigan diagnostik va psixologik usullar mahkumlarning axloqiy qadriyatlarini to'g'ri yo'naltirish imkonini beradi. Axloqiy tuzilganlik darajasini baholash orqali ichki ishlar organlari har bir mahkum bilan individual yondashuvni qo'llab, ularning shaxsiy qarashlarini o'zgartirish, jamiyatga qayta moslashishlariga yordam berishi mumkin. Mahkumlarning axloqan tuzilganligini tahlil qilish jarayonida psixologik va ijtimoiy rehabilitatsiya dasturlarining ahamiyati katta ekanligi aniqlandi. Ta'lim, tarbiya va psixoterapiya usublari orqali shaxslar o'z-o'zini tahlil qilishga va o'z harakatlariga tanqidiy baho bera olishga o'rgatiladi. Bu esa mahkumlarning ijtimoiy hayotga qayta integratsiyalashuvini osonlashtiradi, ularni to'g'ri qadriyatlar bilan qayta shakllantiradi va kelgusida jinoyat sodir etish ehtimolini kamaytiradi. Axloqiy tuzilganlikni aniqlashda foydalaniladigan psixologik testlar, intervyular va boshqa diagnostik usullar mahkumlar bilan ishlashda ichki ishlar organlari uchun samarali vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, axloqiy tuzilganlikni shakllantirish jarayonida rehabilitatsiya dasturlari orqali mahkumlarning noto'g'ri axloqiy qarashlarini to'g'irlash va ularni jamiyatda faol, ijobiy o'rin topishga yo'naltirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, mahkumlarning axloqan tuzilganligini to'g'ri baholash va qayta tarbiyaviy dasturlar orqali ularga ijtimoiy moslashuv imkonini yaratish jamiyat xavfsizligini ta'minlashda muhim qadamdir. Tadqiqot natijalari mahkumlarning axloqiy rivojlanishini ta'minlash orqali jamiyatga xavfsiz va barqaror ijtimoiy muhitni yaratishga xizmat qilishi kutilmoqda. Shu sababli, ichki ishlar organlari mahkumlarni axloqan tuzilganligini yanada samarali baholash va ularga psixologik yordam ko'rsatish orqali jamiyatda jinoyatchilik darajasini pasaytirish yo'lida o'z faoliyatini yanada takomillashtirishi zarur

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmadjonov, A. (2020). Jinoyat psixologiyasi: Nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi.
2. Murodov, I. (2018). Reabilitatsiya va reabilitatsiya dasturlari: Nazariy asoslar va amaliy uslublar. Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
3. Raximov, O. (2019). Axloqiy qadriyatlar va shaxsiy rivojlanish. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
4. Tashkent, A. (2021). Ichki ishlar organlari va jinoyatchilik: Yangiliklar va tajribalar. Toshkent: Fan va texnologiyalar.
5. Mustafayev, F. (2017). Mahkumlarning psixologik holati: Axloqan tuzilganlik bahosi. Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
6. Samatov, R. (2022). Mahkumlar bilan ishlash: Nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.
7. Ziyodov, E. (2016). O'zbekistonda reabilitatsiya va jinoyatchilikni kamaytirish. Andijon: Andijon davlat universiteti.
8. Shomurodov, B. (2023). Mahkumlar axloqiy tuzilganligi va jamiyatga integratsiya. Farg'ona: Farg'ona davlat universiteti.
9. Dadajonov, K. (2020). Ichki ishlar organlari faoliyatida psixologik yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi.
10. Bekmurodova, N. (2021). O'zbekiston jinoyat kodeksi va uning axloqiy asoslari. Toshkent: O'zbekiston davlat universiteti.
11. Етмишбоев М. Спорт агентлари фаолиятини лицензиялаш масалалари //Общество и инновации. – 2023. – Т. 4. – №. 6/S. – С. 381-386.
12. Ogli Y. M. M. The place and role of insurance in the activity of agents in the sports field //International Journal Of Law And Criminology. – 2023. – Т. 3. – №. 08. – С. 63-66.
13. Mirsharapov A.G. Indicators of physical and technical preparation of cadets playing mini-football and football at the mia academy //Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2023. – Т. 4. – №. 03. – С. 131-135.

14. Mirsharapov A. G. Features of physical and technical training of cadets engaged in football and mini-football //Eurasian Journal of Sport Science. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 95-97.
15. Ахмедова С.Т. Об актуальных проблемах совершенствования административного законодательства Республики Узбекистан. – 2022.
16. Ахмедова С.Т. К Вопросу об освидетельствовании на состояние опьянения водителей транспортных средств //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2024. – Т. 2. – №. Special Issue 6. – С. 55-59.

